

Генерал-потпуковник **МИХАИЛО АПОСТОЛСКИ**

НЕКА ЗАПАЖАЊА СА МАНЕВРА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ

На прошлогодишњем септембарском маневру, који је одржан на просторији североисточно од Загреба, поред осталог, требало је проверити бојну готовост и увежбаност наших јединица, попуњених претежно обвезницима. Као што је познато, маневар је сасвим успешно припремљен и изведен. На њему су наше јединице и старешински кадар показали не само довољну увежбаност и спремност, већ и не-обично велики елан и залагање, како то и доликује нашој Народној армији. Маневар је показао и велики напредак који су постигле наше јединице и Армија у целини у периоду од четири године, тј. после маневра из 1949 године. Но, и поред тако завидних резултата, на септембарском маневру показао се и низ недостатака, које треба отклонити. Међутим, и то се може сматрати позитивном страном овог маневра, јер се маневри — поред осталог — изводе и са циљем да се уоче и открију сви они недостаци који се не би могли запазити у току обичне свакодневне обуке јединица и старешина, нарочито у погледу употребе и погодности нове опреме и наоружања.

Према основној замисли, у првој фази маневра иницијативу је имала „Плава страна“ која је главним снагама предузела офанзиву са севера на југ правцем Копривница — Крижевци — Врбовец и даље ка Загребу, а помоћним преко Бјеловара и даље ка р. Сави источно од Загреба, с тим да по преласку р. Саве делом снага обухвате Загреб са југа. У овој фази „Црвена страна“ делом снага водила је маневарску одбрану да би обезбедила време за концентрацију својих главних снага из дубље позадине и прелаз у противофанзиву. У другој фази маневра „Црвени“ врше противудар, и то концентричним правцима из рејона Загреба и Мословачке Горе у правцу Врбовец — Св. Иван Жабно, на бокове снага „Плавих“, које су продрле на југ, са тежњом да их окруже и униште.

Маневар је изведен у духу основне замисли, са јединицама наше нормалне формације, изузев једне дивизије „Плавих“, која је била јаче допуњена техником. Маневарска одбрана „Црвених“ и напад „Плавих“ развијао се на простору од рејона Копривнице до реке Лоње. За то су време „Црвени“ завршили концентрацију својих снага и припремили се за извршење противудара. У периоду концентрације јединица и борби у току извођења маневарске одбране могла су се

прикупити драгоцену искуства. Видело се, например, да су јединице врло добро оспособљене у погледу извршења маршева, јер су у току концентрације све јединице извеле прилично дуге маршеве без икаквог застоја. До концентрациске просторије неке јединице маршевале су од Марибора, друге од Бјеловара, треће од Вараждина, итд. Међутим, у организацији покрета наишло се на извесне потешкоће. Понегде су графикони кретања били нереални. Било је негативно и то што су неке старешине, из жеље да што пре доведу своје јединице на концентрациску просторију, у извршењу покрета својевољно мењале графиконе кретања. Имали смо прилике да видимо да су неке јединице раније кренуле из рејона прикупљања и раније стигле на концентрациску просторију. У ратној ситуацији таква се појава не би могла оправдати, а могла би да доведе до закрчавања путева, слично оној која се догодила у процесу динамике борбе. Озбиљан недостатак у припреми маршева неких јединица огледао се у томе што су њихови покрети извођени без довољног обезбеђења од дејства из ваздуха и дејства тенковских јединица. На пример, у периоду када су се „Плави“ приближавали реци Лоњи, дивизија, која је имала задатак да се са концентрациске просторије пребаци на север преко р. Саве, вршила је покрет ноћу, а да није предузела довољне мере за противтенковско обезбеђење. Природно је да такав рад штабова у рату може довести јединице у врло тешку ситуацију. Да су „Плави“ у овој ситуацији јачим снагама дубље продрли, прелаз „Црвених“ преко р. Саве био би јако угрожен, ако не и онемогућен.

У организацији маневарске одбране, и код једне и код друге стране, такође се могло уочити неколико недостатака. Тако, на пример, код једног дела старешина преовладавало је гледиште да се маневарска одбрана састоји у томе да се јединице повлаче са једне линије на другу, без неког значајнијег и озбиљнијег отпора. Наиме, било је случајева да су браниоци напуштали своје положаје и отступали на нову линију чим би им се нападачи приближили, и то тако рећи без отпора. Овакво гледање на маневарску одбрану свакако је погрешно. Маневарска одбрана не може бити само једноставно повлачење од једне до друге линије, већ одбрана у којој се даје жилав отпор непријатељу, проткан чак и активним радњама. Иначе, маневарска одбрана нема сврхе ако се њома не пружи јак отпор непријатељу и ако му се не нанесу озбиљни губици, који ће га натерати не само да успори темпо напредовања, већ и да се задржи на некој линији. Поред тога, при извођењу маневарске одбране могло се уочити да није увек био организован прихват на линијама на које је требало да се јединице повуку. Данас, код савремене и бројне технике, не може се замислити повлачење једне јединице до неког положаја у дубини а да не буде организован прихват на томе положају — ако ништа друго, а оно барем авијацијом и артиљериском ватром — иначе се та јединица неће моћи одвојити од нападача. Међутим, карактеристично је да старешине — ако их запитате — теориски знају како

треба радити у појединим случајевима, само што сви у пракси нису навикли да то примењују.

Проблем противтенковске и противавионске одбране јавио се у пуној својој оштрини, јер им старешине нису поклањале довољно пажње. Тако, на пример, за одбрану код Крижеваца, у склопу опште ситуације, један пук „Црвених“ требало је да стигне и изађе на положаје у току ноћи, један дан пре избијања „Плавих“. Пук је маршевао ноћу, а када је стигао у рејон положаја који је командант мислио да поседне, батаљони нису разведени по рејонима одбране, нити им је наређено да се организује одбрана у току ноћи, већ се чекало да се тек ујутру изврши претходно рекогносцирање земљишта, па тек потом приступи организацији одбране. Пошто је ујутру пала магла, није се могло почети са рекогносцирањем у 7 часова, како је било планирано, већ у девет, тако да су јединице скоро до подне чекале прикупљене у концентрациским рејонима. Према томе, до тог времена батаљони нису били спремни за одбрану на тој линији, иако је ситуација неодложно захтевала да буду спремни за одбрану чим су стигли на тај положај, јер су знали да пред собом имају далеко јаче непријатељске снаге. У овој ситуацији требало је да командант пука још у току ноћи распореди батаљоне по рејонима одбране, да батаљони заузму те рејоне, да би одмах по сванућу отпочели са организацијом својих положаја, с тим да се ујутру изврши само корекција тога распореда, како се не би губило нимало времена за утврђивање положаја. Осим тога, требало је избацити напред противтенковске јединице у рејон Крижеваца са задатком да организују ПТО и да тиме обезбеде организацију одбране пука од изненадног продора тенковских јединица „Плавих“. Међутим, свега тога није било, јер су ПАО средства добила свој распоред тек онда када су и остале јединице добиле задатак да организују одбрану. Да су то „Плави“ искористили и извршили један смелији и енергичнији напад, а за то су имали услова, могли су разбити пук код Крижеваца и пробити се можда чак до Врбовеца.

Код неких јединица укоренило се схватање да борбени поредак пука у маневарској одбрани треба да буде у два ешелона, тј. са два батаљона напред и једним батаљоном позади, иако је познато да борбени поредак зависи од борбене ситуације, од тога с ким ће се јединица сударити, колики отпор треба дати на појединим линијама, итд.

И код већине нападачевих јединица постојало је схватање да напад на маневарску одбрану треба обавезно изводити борбеним поретком у два ешелона, с тим да отприлике две трећине снага буде у првом, а једна трећина у другом ешелону, иако је било ситуација када је нападач могао развити знатно јаче снаге у првом ешелону и на тај начин обезбедити бржи темпо свога напредовања. Када је после првог судара код Царевдара осетио да бранилац нема довољно снага, нападач није размотрио могућност стварања посебних колона за даље брзо надирање. Да је створио такве колоне и придао им тенкове и самоходну артиљерију, могао је за свега три-четири сата избити

код Крижеваца. Међутим, он је наставио напад онако како га је био планирао 17 септембра увече, не обзирући се на то што су „Црвени“ у току ноћи извукли своје снаге. Чим је уочио да нема довољно непријатељских снага пред собом, командант „Плавих“ је морао да промени свој метод напада и да формирањем посебних колона продужи брзо продирање ка Крижевцима. Кратко речено, код нападача се није осетила тежња да развије такав напад да би повећао темпо свога наступања. На тај начин, „Плави“ нису искористили своју јаку надмоћност у техници и авијацији.

Код неких јединица се дешавало да је други ешелон касно увођен у борбу у односу на артиљериску припрему и на подршку авијације. Наиме, иако је била наређена, па и извршена артиљериска припрема, ипак је други ешелон закашњавао зато што није био на време привучен. Код нападача је, поред изнетог, било карактеристично и то да се често могао видети велики број колона, па чак и батаљонских колона по један и тамо где су путеви били широки. У покрету је често био цео батаљон, почевши од пешадиских чета па до комора и кухиња на зачелју, иако је комору требало оставити у позадини. На овај начин батаљонске колоне су биле дугачке по километар и више, што је претстављало добар циљ за авијацију „Црвених“. У динамици борбе батаљони се не могу увек водити у једној колони, већ се понекад морају рашчланити и по четима. Међутим, било је случајева да су се батаљони кретали у колони и ретко скретали са пута, без обзира на то што су били нападани од стране авијације.

У другој фази маневра, када су снаге „Плавих“ већ биле задржане на р. Лоњи, командант играјућег корпуса је у духу наређења своје армије за противудар и по сопственој процени ситуације донео одлуку да главним снагама изврши пробој одбране „Плавих“ у рејону села Лоњице и да продужи дејство правцем Врбовец — Св. Иван Жабно, да би се у рејону овога места спојио са снагама које дејствују из правца Мословачке Горе. Овај противнапад корпуса дао је лепу слику напада и био је веома поучан, нарочито у погледу увођења јединица у току динамике боја. При овом противнападу одмах се установило да река Лоња (која је иначе веома уска — свега 5—6, а понегде највише 10 метара ширине) и још неколико малих потока, без обзира што се налазе у равници, претстављају врло озбиљне противтенковске препреке. Могло се видети да и у равници има изванредних могућности да се организује ПТО, само ако се умешно искористе потоци и њихове обале ескарпирају. Тако, на пример, баш због реке Лоње, тенкови нису могли да се одмах уведу у борбу, већ тек после њеног форсирања. Другог дана, када су тенкови наишли на један мали поток, недалеко од Врбовца, задржани су неколико сати, све док нису направили прелаз преко њега. Међутим, треба нагласити да је савремена техника, иако је била кишна, како пред почетак напада, тако и у току самог напада, и по блатњавом терену успевала да пролази без нарочитих тешкоћа. За гусеничаре није било скоро никаквих сметњи, а донекле ни за аутомобиле са два диференцијала типа

„Цемс“. Једино аутомобили „Шкода“ и слични њима због блата нису могли да се крећу ван путева. На маневру смо, дакле, стекли веома важно искуство, наиме, да у погледу употребе савремене технике нема неких већих тешкоћа, јер су савремени мотори и њихови преноси толико јаки да могу савладати скоро свако земљиште. Са те стране било је корисно што је падала киша у времену извођења противудара, иако је то изазивало велике напоре људства и стоке. Међутим, треба нагласити да ни киша ни блато нису омели наше јединице да нападају са великом силином и пожртвовањем, баш онако како се могло зажелети. Брзина темпа напада тражила је велике напоре од свих јединица, а посебно од пешака који су пратили тенкове без обзира на теренске и временске тешкоће, као и од артиљераца који су често морали на рукама да извлаче своја оруђа. Све ово, поред моралне снаге, изискује и јаку физичку кондицију бораца и старешина.

Иако је садејство организовано и у првој фази маневра, ипак ћу се више задржати на садејству у периоду противудара. Познато је да је потпуно садејство неопходан услов успеха у свакој акцији и за правилну употребу свих родова и видова оружане силе, што се постиже једновременим искоришћењем њихових максималних могућности. Међутим, садејство у неким нашим јединицама у пракси није у потпуности савладано. Пре свега, артиљерија није увек усклађивала свој рад са пешадијом. Премештање артиљерије са једног на други положај такође није било усклађено. Понекад су читави артиљериски пукови били у покрету, или су стајали на закрченом путу, иако је познато да један део артиљерије треба да остане на ранијим положајима и да дејствује док се други пребацује. Артиљериска подршка је понекад закашњавала, или је почињала прерано. Било је и таквих случајева, како сам већ рекао, да су други ешелони увођени у борбу без артиљериске подршке.

Авијација није била код свих јединица у потпуности искоришћена за успех у борби, иако им она данас може пружити драгоцену помоћ у току динамике. У погледу садејства са авијацијом, старешине и јединице треба да савладају низ практичних ствари, као например, обележавање сопствених трупа, обележавање циљева авијацији и тражење помоћи од авијације преко официра за навођење, јер се због неувежбаности у овом погледу дешавало да авијација не може да открије које су „непријатељске“ јединице или које су сопствене јединице које треба да подржава. То на први поглед изгледа ситница, али је у суштини крупна ствар.

Инжињерија је са успехом градила мостове и прелазе преко река и потока, чиме је, поред осталог, омогућавала брзи темпо наступања. Она је исто тако врло добро постављала минска поља, жичне и друге врсте препрека, само је у извесном степену занемарила одржавање путева у зони дејства оперативних јединица.

Другог дана противудара јединице су продужиле дејство у правцу Св. Иван Жабно. Ради олакшања спајања снага са крижевачког правца и од Мословачке Горе у рејону Св. Иван Жабно бачен је

падобрански десант, који је мало закаснио услед неповољних метеоролошких услова. Десант је имао задатак да убрза продор тенкова „Црвених“, тако да је он, по замисли команданта „Црвених“, претстављао један елеменат садејства са сувоземном војском. Десант је врло добро бачен, сви су се војници добро спустили, врло брзо се средили и ступили у борбу. Ловачка авијација, која је пратила транспортне авионе, није штитила падобрански десант до краја његовог спуштања и сређивања за борбу. Зато је одмах позвана са земље да учествује у борби против дејства коњице „Плавих“, која је одмах кренула на јуриш чим се ваздушни десант почео спуштати.

Командант коњичког дивизиона осетио је где ће се бацити падобрански десант, а то није било тешко, јер се тамо било скупило преко 100 аутомобила разних посматрача и пратилаца рада. Стога је командант довео свој дивизион у непосредну близину где ће се спустити ваздушни десант, те је издао заповест своје дивизиону и одредио задатке ескадронима, тако да је могао да крене на јуриш чим је падобрански десант искочио из авиона. Иако је циљ употребе коњичког дивизиона био да се види да ли коњица може на време стићи за борбу против ваздушног десанта, ипак се то није могло видети, већ се једино видео „класичан јуриш“ коњаника на падобранце који су били наоружани аутоматским оружјем. У стварним ратним условима овај „класични коњички јуриш“ тешко би могао имати успеха.

У нашој штампи највише се сусрећу чланци који образлажу рад штабова који се развија од времена када се прими борбено наређење до издавања борбене заповести. Па и у практичном раду штабови поклањају највише пажње и улажу највише напора у тај рад, тако да се у томе процесу толико заморе и малакшу да се то негативно одражава на извођење даљих припрема, како у штабу тако и у јединицама. Међутим, мора се имати у виду да треба уложити још много труда и после издавања борбене заповести, све до њеног спровођења у живот, да би се све припреме за претстојећу борбу могле извршити на време. Овај рад штабова претставља интересантан проблем, који треба посебно обрадити. Као што сам напоменуо, кроз разне вежбе и задатке увек се разматра процес рада штабова само од добијања борбеног наређења до издавања борбене заповести, а често се заборава да је период припреме јединице и контрола извршења наређења можда и најважнији рад штаба, јер се и најлепша командантова замисао неће остварити ако јединице нису припремљене или ако на време не приме његово наређење. Поред изнетог, штабови губе много времена на оне ствари које су исувише познате. На пример, реферати начелника родова и одељења понегде су прешли у своју супротност. Ако командант треба да познаје одређена питања о стању своје јединице, то не значи да му његов потчињени мора увек о томе реферирати. На пример, није потребно да артиљерац стално реферирше команданту дивизије о томе каква је ватрена моћ његовог артиљериског пука, јер је то командант дивизије научио у школи и добро зна шта може учинити са својим артиљериским пуком. Друга је ствар ако су

у пуку наступиле неке крупне промене (ако је, на пример, добијено ново наоружање и слично), но и о томе командант дивизије по правилу мора бити упознат пре добијања задатка, тј. у периоду припреме јединице. Или се, на пример, реферише о попуњености јединице борбеним потребама, па чак и личним саставом, итд. Слаб је онај командант јединице који дозна каква му је попуњеност јединице тек онда када је примио борбени задатак од свог претпостављеног команданта. Прави командант у свако доба мора да зна попуњеност своје јединице, те нема потребе да му се реферише о томе, јер је то само једна форма бирократије. Услед оваквог рада неки штабови често пута остављају мало времена потчињеним јединицама. На маневру је било случајева да командант пука добије свега сат и по до два сата времена за припрему јединице за напад или слично, иако је познато да је то време апсолутно недовољно за ту сврху. Тако се могло радити на маневру услед те т.зв. маневарске ситуације, али се то не би смело дозволити у рату. Зато овде желим да нагласим да се штабови морају у потпуности ангажовати око материјалних припрема операције, јер оне у савременом рату имају огроман значај, пошто успех у борби у највише случајева зависи од тога како су обезбеђене материјалне (поред морално-политичке) припреме. Овде сам додирнуо само нека питања која захтевају да се шире обраде, а нека нисам ни споменуо, као на пример о месту и улози начелника штаба, о проблему везе, и другим проблемима. Иако су у току маневра „Црвени“ и „Плави“ вршили смену јединица у посве специфичној ситуацији, ипак је смена вршена на тај начин што је други ешелон у току ноћи увођен у борбени поредак, да би по сванућу продужио напад уместо оне јединице која је дотада била у првом ешелону, с тим што је ова у току исте ноћи повлачена уназад. Поставља се питање да ли смену јединица треба увек вршити по једној те истој форми, или је у овој ситуацији било погодније да се други ешелон развије на положајима првог ешелона, с тим да продужи унапред када напад отпочне, а дотадашњи први ешелон да најпре остане на месту, а затим да се прикупи. Ако се због одређене ситуације није могла извршити нормална смена јединица, тј. један дан раније, онда се она није могла вршити ни класичним начином. Услед овога је и дошло до приличног мешања и непотребног замарања јединица у току смене.

Иако на маневру нисмо могли добити потпуну слику рада позадинске службе зато што позадинске јединице нису дотурале муницију, која у борби највише ангажује саобраћајна средства, ипак се могао видети рад санитарских и интендантских органа. Исто тако уочен је и један од најтежих проблема — питање саобраћаја — који је једновремено и проблем оперативних органа. Због закрчености саобраћаја, како сам то већ напоменуо говорећи о динамици борбе, читави артиљериски пукови и аутомобилске колоне стајали су на путевима. То је озбиљан проблем коме командант и штаб морају поклонити најозбиљнију пажњу у свакој операцији. Ово је у исто време и посебан проблем који заслужује да се одвојено обради.